

УДК: 930.2:94(477+71):341.76«199»

DOI: 10.26661/swfh-2019-52-045

Заснування та діяльність посольства України в Канаді на початку 90-х рр. ХХ ст. (на матеріалах Національного музею історії України)

А. Г. Богдалов

Національний музей історії України
bogdalov@ukr.net

Ключові слова: Посольство України в Канаді, Національний музей історії України, музейні фонди, Конгрес українців Канади, українська діаспора в Канаді, Посол України в Канаді.

У статі досліджений процес заснування та діяльності одного з перших закордонних дипломатичних відомств України, яке було створене після проголошення незалежності 24 серпня 1991 р. Зроблена спроба дати історичну оцінку діяльності першого Посла України в Канаді Левка Лук'яненка. Досліджена частина колекції Національного музею історії України, яка ілюструє початок діяльності посольства України в Канаді. Визначено роль представників української діаспори Канаді в організації українського дипломатичного представництва.

Ukrainian Embassy in Canada in the early 90's of the twentieth century: diplomatic work and activity (on the exhibits of the National Museum of History of Ukraine)

A. G. Bogdalov

National Museum of Ukrainian History

Key words: Embassy of Ukraine in Canada, National Museum of the History of Ukraine, Museum Funds, Ukrainian Canadian Congress, Ukrainian Diaspora in Canada, Ambassador of Ukraine in Canada.

The article examines the process of establishing and operating one of the first foreign diplomatic departments of Ukraine, which was created after the proclamation of independence on August 24, 1991. An attempt was made to give a historical assessment of the activities of the first Ukrainian Ambassador to Canada Levko Lukyanenko. The activity of the Ambassador of Ukraine was aimed at solving organizational issues. There was limited funding, there was no building for the embassy and a building for the ambassador's residence. Lukyanenko built the embassy from scratch. At the beginning of work, apart from the ambassador, at the embassy worked the adviser to the ambassador O. Radionov and the first secretary in consular affairs E. Kucher. The staff of the embassy consisted of 5 full-time units. In late September 1992, the staff increased to 13 people.

Investigated part of the collection of the National Museum of Ukrainian History, which illustrates the beginning of the activities of diplomatic missions, including the Ukrainian Embassy in Canada, is explored.

The museum collection contains 128 exhibits that reflect the life of Levko Lukyanenko. Almost half of them are related to his diplomatic activities, among them: photographs, personal belongings, a suit and a shirt that Lukyanenko used when he was ambassador, the first issues of the Canada-Ukraine diplomatic magazine. «Trade and Policy Monitor», personal passport. An interesting exhibit is the small coat of arms of Ukraine - the trident, carved out of wood, transmitted by Lukyanenko. He was presented to the ambassador in Canada by the Ukrainian emigrant Vladimir Maika, who made it in 1938, when he learned about the proclamation of the Carpathian Ukraine.

The role of representatives of the Ukrainian diaspora of Canada in the organization of the Ukrainian diplomatic representation was determined.

У Національному музеї історії України (НМІУ) зберігаються матеріали, які висвітлюють процес створення перших дипломатичних представництв України початку 90-х рр. ХХ ст. Фондові колекції музею налічують комплекси перших вітчизняних

дипломатів та послів, частина експонатів ілюструє заснування та діяльність перших Посольств України, які почали діяти після проголошення Акту незалежності України 24 серпня 1991 р. У фондах музею зберігається комплекс матеріалів першого

вітчизняного Посла у Канаді, відомого громадсько-політичного діяча, дисидента, одного творців Акту проголошення незалежності України – Левка Лук'яненка. Матеріали передані Левком Григоровичем занесені до колекційних описів № 528 та №528/1а. Загальна кількість документально-речових матеріалів, які ілюструють життя та діяльність видатного українця 128 од. зберігання, з них 48 відображають його дипломатичну кар'єру у Канаді. Ця частина експонатів занесена до окремого колекційного опису №528/1а. Зазначена колекція, а саме частина, яка відображає дипломатичну діяльність, є не дослідженою, інформація про наявні експонати не публікувались раніше, частина з них нещодавно була передана до музею.

Актуальність даного дослідження обумовлена тим, що на сьогодні Канада є для нашої країни одним із основних партнерів та підтримкою на міжнародній арені. Про це свідчить активна позиція Канади в українському питанні. Двосторонні відносини між Україною та Канадою мають довгу історію та охоплюють співпрацю в різних сферах. Можна з упевненістю сказати, що українська діаспора в Канаді вплинула на формування іміджу незалежної України.

Проблемі становлення та розвитку українсько-канадських відносин приділяють значну увагу вітчизняні та зарубіжні дослідники [1, 2, 3, 4, 5]. Проте, незважаючи на тематичне розмаїття публікацій, дотепер бракує праць, у яких дослідники при вивченні даної проблеми спиралися на важливе наукове джерело – це музейне фондове зібрання.

Українську державу, як незалежну країну в світі почали визнавати після проведення всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р., коли Акт проголошення незалежності підтримали понад 90 % громадян України. Першими, на другий день після референдуму, про визнання нової держави оголосили дві країни: Канада та Польща. Саме у Канаді почало діяти одне з перших дипломатичних представництв України за межами держави.

Першим українським послом в Канаді був призначений Левко Лук'яненко, який у травні 1992 р. разом з дружиною прибув до Оттави. Через місяць, а саме 16 червня 1992 р. у приміщенні резиденції Генерал-губернатора Канади відбулось офіційне вручення вірчої грамоти Голові Канадської держави про офіційне визнання Л.Лук'яненка Надзвичайним і Повноважним послом Української держави в Канаді.

Катастрофічний брак коштів, економічна криза, яка стала наслідком багатьох факторів кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., не могли не відбитись на діяльності українських дипломатичних

представництв. Перший рік роботи українського посла в Канаді став роком випробувань та становлення української дипломатичної служби. Протягом цього часу українські дипломати працювали в приміщенні де розміщувалося Українське Інформаційне Бюро Конгресу українців Канади (КУК). Український консульський відділ приймав відвідувачів у маленькій кімнаті на восьмому поверсі хмарочосу, всередині якої були присутні два столи, три стільці, телефон, факс та друкарська машинка. У самому відомстві від початку працював безпосередній радник посла О.Родіонов та перший секретар з консульських справ Є. Кучер. [6,с.190] Починаючи з вересня 1992 р. посаду першого секретаря з культури й інформації посольства зайняв Б. Біляшівський – онук М. Ф. Біляшівського, відомого археолога, громадського діяча, одного з засновників Київського художньо-промислового музею, колекції якого сьогодні зберігаються в Національному художньому музеї та Національному музеї історії України. Сам склад посольства, включаючи посла, від початку мав п'ять штатних одиниць. На закінчення 1992 р. штат збільшився до 13 чоловік. [7,с.293]

Враховуючи тяжке економічне становище та відсутність власного приміщення для роботи українського представництва Конгрес українців спільно з українськими дипломатами прийняв рішення про створення спеціального комітету по збору коштів для придбання будинку для розміщення Посольства України.

Протягом першого місяця перебування у Канаді, робочим кабінетом Лук'яненка став номер у готелі «Мінто Плейс». Витрати за проживання українського посла взяв на себе КУК, що коштувало українській громаді 82 доларів на добу. Наступні три тижні український посол з дружиною провели в оселі українського подружжя Новаківських, потім своє житло Лук'яненку запропонував етнічний українець Алекс Кандій, який надав свою квартиру українському послу в Оттаві, зрештою Левко Григорович знову повернувся до готелю «Мінто Плейс». Голова українського дипломатичного відомства намагався не витратити будь-яких грошей для вирішення особистих питань з 20 тис. доларів, які були виділені Міністерством закордонних справ на потреби української амбасад. Фінансування українському дипломатичному представництву в цей час катастрофічно не вистачало.

Через півроку після приїзду до Оттави, а саме 17 листопада 1992 р., Левко Лук'яненко переїжджає до будинку резиденції посла України, який розташовувався на вулиці Айленд Парк Драйв поряд з резиденцією посла Мексики. Ціна будинку становила 675 тис. канадських доларів. Він був

придбаний бізнесменом та меценатом українського походження Ерастом Гуцуляком у вересні 1992 р. та розташовувався у будинку № 331 по вулиці Меткалф. Під час урочистостей з нагоди відкриття 1 грудня 1992 р., будинок посольства був освячений Главою УПЦ в Канаді Блаженнішим Митрополитом Василієм [8]. Обидва будинки, резиденція посла та приміщення посольства від початку були передані Гуцуляком українським дипломатам в оренду з річною оплатою у один канадський долар. Пізніше вони перейшли у повноцінну власність українського дипломатичного представництва.

В Національному музеї історії України до 27 річниці від дня проголошення Акту незалежності України та до 90 - річниці від дня народження Левка Григоровича, 24 серпня 2018 р. було відкрито виставку «Левко Лук'яненко: з вірою в незалежність України», одним з розділів якої висвітлював його дипломатичну діяльність. Одним з експонатів виставки став альбом з фотографіями будинку резиденції українського посла та його кімнат, яке агентство з продажу нерухомості «Royal Le Page Real Estate Services» розповсюджувало серед потенційних покупців нерухомості. Альбом, який експонувався на виставці належав Лук'яненку та був переданий до музею його родиною.

Через декілька місяців після офіційного відкриття посольства, а саме 21 березня 1993 р. почало роботу українське консульство у Торонто, яке розташовувалось на першому поверсі родинного будинку Бориса Вжесневського, з яким Лук'яненко був знайомий ще з часів першої передвиборчої компанії президентських виборів. Він входив до групи агітаторів, які напередодні Всеукраїнського референдуму 1 грудня провадили в Україні компанію по підтримці проголошеного Акту незалежності України.

У фондах музею зберігаються матеріали, які ілюструють відкриття українського дипломатичного відомства. Серед представлених матеріалів привертає увагу дипломатичний костюм, сорочка та краватка-метелик Лук'яненка; запрошення на прийом з нагоди офіційного відкриття Посольства України в Канаді від імені Посла України Л. Лук'яненка; Фотоматеріали: відкриття Посольства України в Канаді; Подружжя Ераста та Лідія Гуцуляків, які придбали будинок для Амбасади України в Канаді; освячення Посольства України в Канаді Блаженнішим Митрополитом Василієм – Главою УПЦ в Канаді [9]. Цікавим експонатом в колекції музею є дерев'яний тризуб українського емігранта Володимира Майки, який був ним зроблений в момент проголошення Карпатської України наприкінці 1938 р. Під час святкування першої річниці незалежності України тризуб був подарований

Послу України, пізніше Л.Лук'яненко передав його на постійне зберігання до НМІУ [10].

Наступним важливим питанням, яке слід було вирішити для повноцінного функціонування українського дипломатичного відомства, стала необхідність заснування друкованого органу посольства. Відсутність власного періодичного видання не давало змоги самостійно поширювати довідкову та нагальну суспільно - політичну інформацію про стан справ в Україні. Місцеві канадські та американські засоби масової інформації на початку 1990-х рр., для висвітлення українських подій використовували надану інформацію своїх кореспондентів, які були акредитовані у Москві. Цей фактор міг вплинути на оперативність та об'єктивність інформації що висвітлювалась. Вперше дипломатичний журнал «Канада-Україна. Trade and Policy Monitor» Левко Лук'яненко презентував у Києві, під час першої наради закордонних відомств, на яку в середині 1993 р. були скликані 23 послы та 5 генеральних консулів незалежної України. Перші примірники журналу були подаровані Міністру закордонних справ А. Зленку та його заступникам. Активну участь у його створенні, окрім працівників посольства, відіграли представники української діаспори Андрій Глуховецький та подружжя Ніни та Ореста Дубасів. Саме у будинку останніх розмістилась редакція видання. Фінансування перших трьох номерів журналу, які виходили з періодичністю один раз на два місяці, взяло на себе посольство України. Наступні номери видання виходили за підтримки Міністерства зовнішніх справ Канади, яке взяло на себе повне фінансування українського видання. [11, 365] В колекції Національного музею історії України зберігаються перші примірники видання „Ukraine – Canada, Policy and Trade Monitor” (Україна-Канада. Політичний і трудовий спостерігач. Дайджест Українсько-Канадських відносин): № 1 (березень-квітень 1993 р.); № 2 (травень-червень 1993 р.); № 3 (липень-жовтень 1993 р.) [12]

Одним з перших офіційних заходів, який був організований під патронатом вітчизняного посольства, стало святкування першої річниці незалежності України. Організація офіційної частини, а саме дипломатичного прийому, була покладена на Конгрес українців Канади, які зорганізували раут у приміщенні конференц – зали канадського парламенту у Оттаві. Посол України наполягав на тому, щоб святкування відбулось на українській території. Розуміючи що власного приміщення станом на серпень 1992 р. українське дипломатичне відомство не мало, було прийнято рішення про відзначення свята на теплоході у м. Монреаль.

Теплохід «Грузія», який скоріш за все належав ко-мусь з представників української діаспори, кож-не літо виконував екскурсійні маршрути річкою Святого Лаврентія між Монреалем та Нью-Йорком та Монреалем та Сент-Петербургом у штаті Фло-рида. На урочистому прийомі були присутні 600 гостей. [13, 172]

У музеї зберігаються фотоматеріали, які ілю-струють святкування першої річниці незалежнос-ті, яке було організоване посольством України. У фондовій групі зберігання «Ф» привертають увагу наступні фото: Святкування І річниці Незалежності України в Канаді. На теплохід «Грузія» прибули По-сол України Л. Лук'яненко та гості; Надзвичайний і Повноважний Посол України в Канаді Л. Лук'я-ненко на прийомі в культурному центрі українців провінції Онтаріо на честь І річниці Незалежності України. 1992 р.; Святкування І річниці Незалеж-ності України в селі Київ поблизу Торонто. Перед пам'ятником воякам УПА виступає Посол України Л. Лук'яненко. 24.08.92 [14]; тощо.

Окрім офіційних заходів, які були організова-ні Лук'яненком у Канаді, він став ініціатором пе-редачі повноважень від останнього Президента УНР в екзилі Миколи Плав`юка, першому Прези-денту незалежної України Леоніду Кравчуку, яка відбулась в рамках урочистих заходів 22 серпня 1991 р. в Києві. На сесії Верховної Ради з нагоди складання повноважень Державного центру УНР в екзилі, М. Плав`юк передав Л. Кравчуку грамо-ту про припинення діяльності та заяву про право-наступництво України від УНР, клейноди гетьмана Мазепи, печатку Державного центру.

Дипломатична місія першого Посла України в Канаді була завершена в листопаді 1993 р. За-ява про відставку була направлена Президенто-ві дипломатичною поштою у вересні 1993 р. та

продиктована складною політичною ситуацією в середині країни. Саме в цей час було прийняте рі-шення про поділ Чорноморського флоту, відмову від ядерної зброї, була розпущена Верховна Рада та прийнято відставку уряду. На вересень 1994 р. були призначені дострокові вибори до Верхов-ної Ради. В заяві Лук'яненко зазначив: «З огляду на надзвичайність історичної ситуації я, по-пер-ше, не можу залишатись в Канаді і їду в Украї-ну, по-друге, незалежно від характеру взаємин між проводами УРП, КНДС і РУХу закличу піти на створення спільної передвиборчої коаліції, щоб об'єднати зусилля для перемоги спільних канди-датів над відпоручниками номенклатури...» [15]

Так, з поміж іншого, діяльність українського посольства на початку 1990-х рр., була спрямо-вана на вирішення організаційних потреб. Вра-ховуючи складну економічну ситуацію в Україні та неможливістю в цей час вирішити питання з придбанням приміщень для нормального процесу роботи та функціонування українського дипло-матичного відомства, вирішальну роль у забез-печенні фінансових потреб Посольства України відіграли представники української діаспори, а саме Конгресу українців Канади. Враховуючи, що представники діаспори завжди дотримувались ідеї самостійності української держави, важли-вою для підтримки та довіри до першого очіль-ника дипломатичного відомства у Канаді, була його постать, яка не повинна була б бути пов'яза-ною з діяльністю радянської партноменклатури. Постать Левка Лук'яненка, який 27 років свого життя провів в радянських концентраційних та-борах, викликала у патріотичних українських ко-лах діаспори довіру, що відіграло ключову роль у підтримці, в тому числі і фінансової, в організації українського посольства в Канаді.

Джерела і література

1. Аппатов С. Океан – не перепона. Формування україно-канадських відносин і роль у цьому української діаспори / С. Аппатов, Н. Горбатюк // Політика і час. – 1998. - № 10. – С. 16-20.
2. Баран Е. Канадське співробітництво з Україною. Зовнішня торгівля / Е. Баран // Зовнішня торгівля. – 1999. - № 1-2. – С. 31-35.
3. Дойчик М. Стосунки України та Канади в 1991-1996 рр.: патронат чи співробітництво / М. Дойчик // Нова по-літика. – 1998. - № 4. – С. 9-13.
4. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини / В. Козик. – К.: Знання, 2006. – С.295-304.
5. Конон Н. Є. Українсько-канадські відносини: сучасний стан та перспективи розвитку / Н. Конон, А. Скребнева // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2016. - № 2(130). – С. 27-32.
6. Лук'яненко Л. Шлях до відродження. На землі кленового листка. Спогади й роздуми посла / Левко Лук'яненко. – Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2014. –Т. 3.– 592 с.
7. Лук'яненко Л. Шлях до відродження. На землі кленового листка. Спогади й роздуми посла / Левко Лук'яненко. – Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2014. –Т. 3.– 592 с.
8. Національний музей історії України.- Фонди.- Колекційний опис № 528/1а. Матеріали Левка Лук'яненка.- Ф-22283
9. Національний музей історії України.- Фонди.- Колекційний опис № 528/1а. Матеріали Левка Лук'яненка.- ЛД-6321; Ф-22282; Ф-2228; Ф-22283

10. Національний музей історії України.- Фонди.- Колекційний опис № 528/1а. Матеріали Левка Лук'яненка.- Р-1012
11. Лук'яненко Л. Шлях до відродження. На землі кленового листка. Спогади й роздуми посла / Левко Лук'яненко. –Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2014. –Т. 3.– 592 с.
12. Національний музей історії України.- Фонди.- Колекційний опис № 528/1а. Матеріали Левка Лук'яненка.-ЛД – 6319; Л – 6032; Л-6031
13. Лук'яненко Л. Шлях до відродження. На землі кленового листка. Спогади й роздуми посла / Левко Лук'яненко. –Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2014. –Т. 3.– 592 с.
14. Національний музей історії України.- Фонди.- Колекційний опис № 528/1а. Матеріали Левка Лук'яненка.- Ф-22279; ФД-4913; Ф-22278
15. Лук'яненко Л. Не дам згинуть Україні / Левко Лук'яненко. –Київ: «Софія», 1994. – 512 с.